తెలియని విలువలు

'ఊర్వశి'

"సుశీలకు పెళ్ళిట!" అన్నది జానకి రాజశేఖరంతో కాఫీగ్లాసు టేబిల్ మీద పెడుతూ. అప్పుడే ఆఫీసునుండి వచ్చి బట్టలు మార్చుకొని, ముఖం, కాళ్ళూ చేతులు కడుక్కొని తుండుగుడ్డతో ముఖం ఒత్తుకుంటున్న రాజశేఖరం భార్యమాటలు విని–

''సుశీలకు పెళ్ళా? అన్నయ్య గాని వచ్చి చెప్పాడా? వదినకూడ వచ్చిందేమిటి?'' అని ఏకధాటిగా ప్రశ్నల వర్షం కురిపించాడు.

''ఎవరూ రాలేదు. ప్రక్కింటి సుబ్బలక్ష్మమ్మగారి కొడుక్కి దారిలో కనపడి మీ అన్నగారు శుభలేఖ యిచ్చారట. పెళ్ళి ఈ ఆదివారం దాటితే వచ్చే బుధవారమే.'' అంది జానకి శేఖరం చేతిలోని తుండుగుడ్డ అందుకుంటూ.

''పెళ్ళి బుధవారమేనా? అయితే మనకీ విషయం ఎవరూ చెప్పారుకాదేం? మనకు శుభలేఖకూడ రాలేదా?" ఆశ్చర్యపోయి అడిగాడు రాజశేఖరం వాలు కుర్చీలో కూలబడుతూ.

"ఇంకా శుభలేఖ వస్తుందని ఎదురు చూస్తున్నారా? వచ్చేదయితే ఏనాడో వచ్చేది. అంతేకాదు బావగారూ, అక్కయ్యా స్వయంగా చెప్పివెళ్ళే వారు. చెల్లి పెళ్ళి జరుగుతూంటే తమ్ము డనేవాడు ఒకడు సంతోషించేవా డున్నా డని తెలిసికూడ బావగారిలా ప్రవర్తిస్తా రని నేననుకోలేదు. వాళ్ళకు మనల పిల వాలనిపించలేదు. పిలవలేదు, పిలువరు కూడ," అని అన్నది జానకి. ఆమె మాటాడుతూంటే కంఠం బొంగురు పోయింది.

"ఏడుస్తున్నావా జానికీ?" అన్నాడు రాజశేఖరం విచారంగా.

"లేదు, లేదు; ఏడవటంలేదు; విచా రిస్తున్నా నంతే. ముందు కాఫీ చల్లారి పోకుండా తీసికోండి," అన్నది జానకి. ఆమె కంఠంలో జీర ఇంకా పూర్తిగా పోలేదు.

"జానకీ! అన్నయ్య అంత పూర్తిగా మనల మరచిపోడు. పెళ్ళిసందడిలో 'తమ్ముడేకదా తరువాత చెప్పవచ్చు' అనుకొనిఉండవచ్చు. అయినా సుశీల పెళ్ళికి శుభలేఖ లిచ్చి పిలవాలా జానకీ? అదిమాత్రం నాకు చెల్లాయి కాదూ? వాళ్ళు పిలువకపోయినా మనం వెళ్ళ టంలోతప్పేముంది?" అన్నాడు రాజ శేఖరం కాఫీగ్లాసు అందుకొని.

"ఆమాట మీ రంటారని నాకు బాగా తెలుసు. బహుశా మీ రన్నట్టుగానే బావ గారు భావించి ఉండవచ్చు. కాని అక్కయ్యగారి సంగతి బాగా తెలుసు నాకు. రమేశుడికి భోగిపళ్ళు పోసిన నాడు మన యింటి ముందునుండి కుంకుమబరిణ పట్టుకొని రిక్షాలో వెళ్ళి పోయిందామె. 'పాప'ను 'ఉయ్యాల్లో' వేసేటప్పుడు మనల పిలువనేలేదు. చిట్టి గాడికి 'అక్షరాభ్యాసం' చేసిన రోజున ఊరంతా పిలిచి వేడుకలు చేసిందామె. కాని మన యింటి గడపకైనా బొట్టు పెట్టలేదామె. నాభర్త బీదవారే కావచ్చు. నేను బీదపిల్లనే కావచ్చు. ఆమెకులాగ నాకు ఖరీదైన నగలు, చీరలు లేకపో వచ్చు. కాని నాకూ ఆత్మాభిమానం ఉంది. ఆత్మగౌరవం వారి కెంత ప్రధానమో నాకూ అంతే," అంది జానకి ఒణికే గొంతుకతో; సగం త్రాగి వదలేసిన కాఫీగ్లాసు నేలమీద ఉంచుతూ.

"జానకీ! వదిన మనస్తత్వం నాకూ తెలియకపోలేదు. నీ వెంత బాధపడు తున్నావో కూడ తెలుసు. కానీ అవన్నీ మనసులో నుంచుకొని బంధుత్వాన్ని తెంపుకుంటామా? వాడు నాకు అన్న. ఒకేతల్లి కడుపున మేము పుట్టకపోవచ్చు. కాని అలాగే పెరిగాము. మా పెద్దమ్మ నన్ను వాడితో సమానంగా చూచేది. వాడిలా నాకు చదువుకోడానికి అవకా శాలు లేవని తెలిసి ఎంతగా విచారించాడో తెలుసా జానకీ! అలాటి అన్న ఎవరికి మాత్రం దొరుకుతాడు? వదిన వచ్చిన

నాటినుండి, వాడు కాలేజిలో లెక్చరర్ అయిన దగ్గరినుండి కొద్దిగ వాడి ప్రవర్తనకూడ మారింది. అంతమాత్రానికి 'నేనంటే' వాడికి అభిమానముండదనా? అది ఒట్టి పిచ్చిమాట. అంతెందుకు, సుశీల సంగతి నీకు తెలుసుకదా? 'అన్నయ్యా' అని నోరారా పలుకరిస్తుంది. దానికి నేనంటే ఎంతో అభిమానమని నీవే చెపుతూంటావు. మన పెళ్ళయిన క్రొత్తలో దానికి నీవు చీర కొనియిస్తే ఎంత మురిసిపోయింది! ఎందరికో చెప్పి సంతోషించింది," అన్నాడు రాజశేఖరం.

"అవును; పాపం. అందుకే పాపం, ఆ పిచ్చిపిల్ల వదినగారిచేత తిట్లుతిన్నది. నిజానికి వాళ్ళింటికి వెళ్ళబుద్ధే అవదు నాకు. కాని సుశీలముఖం చూచి, ఆ పిల్ల ఎంత నొచ్చుకుంటుందో అని వెడుతూంటాను," అంది జానకి గోడకు చేరగిలపడుతూ.

ఇద్దరిమధ్యా నిశ్శబ్దత నాట్యంచేసింది. మౌనంగా చాల క్షణాలు గడిచిపోయాయి. దేవునిగుడిలో నగారాలు వినబడజొచ్చినయి. జానకి తల ఎత్తి వీధిలోకి చూసింది. అకాశంలో అలుముకోపోతున్న చీకటినుండి లేచి హరికన్ లాంతరు వెలిగించి, దీపాన్ని చూచి మంగళసూత్రాన్ని ఒకసారి కళ్ళకద్దుకొని, లాంతరును రాజశేఖరం దగ్గరగా టేబిల్ మీద వుంచుతూ అతని కుర్చీకి సమీపంలో కూర్చుంది జానకి. ఏవో మాటాడదామని తల ఎత్తి భర్తముఖంలోకి చూడబోయి, అతని కళ్ళలో నిండిన కన్నీరు చూచి తన ప్రయత్నాన్ని విరమించుకున్నది. భర్త కంటిలో నీరు గమనించనట్టుగా వీధివైపు చూస్తూ, "చీకటి పడిపోయింది. కాస్త స్నానం చేసి బజారు కొకసారి వెళ్ళిరాకూడదూ! బావిదగ్గర నీళ్ళు తోడి ఉంచుతాను లెండి," అందామె.

జానకి చూడకుండా కన్నీళ్ళు తుడుచుకొని లేచాడు రాజశేఖరం. భర్తకు నీళ్ళు తోడటానికి వెళ్ళిపోయింది జానకి.

రాజశేఖరం స్నానం చేస్తూంటే గిలకదూలంమీద తువ్వాలు ఉంచుతూ, "సుశీల పెళ్ళికి మనమేమైనా పెట్టకపోతే ఎలాగ?" అందామె.

"అవును, సుశీలకు ఏమిటి పెడదామంటావు?" అన్నాడు రాజశేఖరం. తలమీద నీళ్లు గుమ్మరించుకుంటూ.

"అదేదో మీరే చెప్పండి. మీరన్నదానికి ఎప్పుడైనా కాదన్నానా?" అంది జానకి, బావి కంచంలో పడ్డ నీళ్ళు తుళ్ళి చీరమీద పడకుండా, చీరను పైకెత్తి కట్టుకుంటూ.

రాజశేఖరం బిందెలో జర్మన్ సిల్వర్ చెంబుంచుతూ, "జానకీ! సుశీల పెళ్ళికి ఏదోఒకటి ఘనంగా యివ్వాలని ఏనాటినుండో అనుకుంటున్నమాటేగా? సుశీల పెళ్ళికని ధ్రువపరచిన సొమ్మంతా

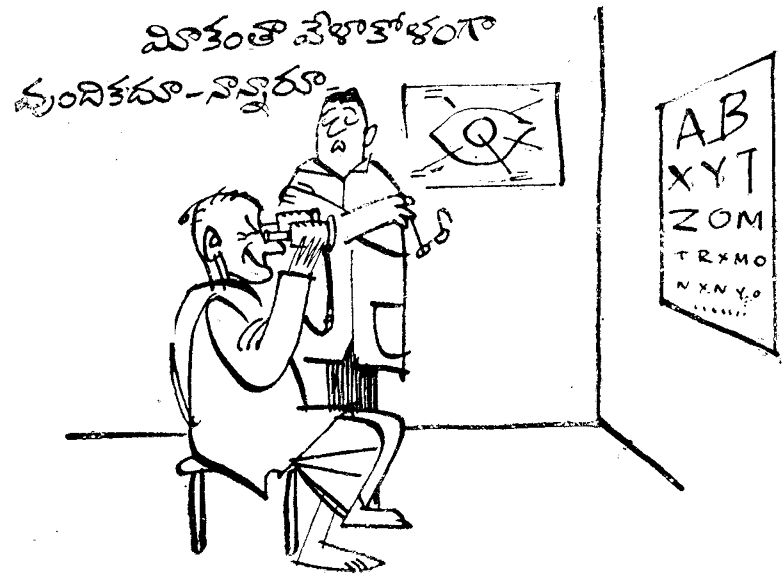

పెట్టిగా రిదగ్గరే ఉంది. ఆయనను యింకో ఆయిదారువంద లడిగి తెద్దామనుకుంటున్నాను,'' అన్నాడు. జానకిముందు రాజశేఖరాని కేమీ దాపరికాలు లేవు. జానకికూడ అత్త సన్నమాట కాదనదు.

"అవును. కనీసం రెండుచేతులకూ రెండుజతల గాజులన్నా పెట్టకపోతే ఏం బావుంటుంది ? రెండుకాసుల పెట్టి గొలుసు నెక్లస్ అయినా చేయించకపోతే ఎలాగు ? పెళ్ళినాటి శుభదినంనాడు ఒక్క పట్టుచీరైనా కొని కట్టించాలి,'' అందామె, తుండుగుడ్డకై చెయిజాచిన రాజశేఖరంకు తుండుగుడ్డ అందిస్తూ. ఆమె చేతి గాజుల శబ్దం విని తల ఎత్తి ఆమెచేతులను ఒక క్షణం పరిశీలించాడు. క్రమంగా అతని చూపులు ఆమె మెడలో అమరిన పవిత్రమైన మంగళసూత్రాలు గల పసుపుతాడు మీదా, ఆపసుపుతాడును అల్లుకొని పోయిన నల్లపూసల దండ మీదా నిలిచాయి.

రాజశేఖరం చూపులో భావం జానకి అర్థంచేసుకున్నది. మెడనిండాచీరకొంగు కప్పుకొంటూ, "నేను చెప్పవలసింది చెప్పాను. ఆపైన మీయిష్టం. పెళ్ళిలాంటి శుభమహోత్సవం ఎవరికైనా ఒక్కసారే. అలాంటి శుభదినంనాడు మన మీ మాత్రం సుశీలకు పెట్టకపోతే ఏం బాగుంటుంది ? మీ 'శేఖరంఅన్న' ఏం చేయించారంటే 'ఆపిల్ల' ఏం చెపుతుంది పాపం ?'' అంది జానకి.

"జానకీ ! నేనుమాత్రం నీమాట కాదన్నానా ? నీవు చెప్పినట్లుగానే సుశీల

నగలకోసం ఏర్పాటు చేయిస్తాను.''
అన్నాడు రాజశేఖరం.

బజారులోకి బయలుదేరుతున్న రాజశేఖరాన్ని త్వరగా వచ్చేయమని చెప్పి వంటిల్లు చక్కపెట్టుకొని, కనకాంబరాలు ముందు పోసికొని, మాల కట్టడంలో నిమగ్నురాలైంది జానకి ... ఆమె చేతులు కనకాంబరాలను మాల కడుతునే ఉన్నాయి. ఆమె మనసు రాజశేఖరం గురించి ఆలోచిస్తునే ఉంది.

రాజశేఖరంలాంటి భర్త తనకు లభించటం తన అదృష్టం కాక మరేమిటనుకున్నది. జానకి రాజశేఖరం మంచితనాన్ని గుర్తించనిరోజు నిజానికి లేనే లేదని చెప్పాలి. 'రాజశేఖరానికి తాను ఋణపడి ఉన్నది' అనుకొంది జానకి. రాజశేఖరంను చూచిననాటినుండి అతని యెడ భక్తిభావం నెలకొనిపోయింది జానకిలో.

* * *

ఆనాడు......

రాత్రి; చాల చీకటిపడిపోయింది. జానకితండ్రి గాలికోసం వీథిలో మంచం వేసికొని కూర్చున్నాడు. జానకి వంటింటి పని పూర్తిచేసికొని ఏదో పుస్తకం తిరుగవేస్తోంది, హరికేన్‌లాంతరు ముందు. "అమ్మా! జానకీ! దీపం పట్రామ్మా!' అన్న తండ్రిపిలుపు విని మధ్యగదిలో కోడిగుడ్డుదీపం ఉంచి, లాంతరు పట్టుకొని వీథిలోకి వెళ్ళింది జానకి. తండ్రి మంచంమీద ఆయనకు ప్రక్కగా కూర్చున్న రాజశేఖరాన్ని చూచి గబగబా దీపాన్ని తండ్రిముందుంచేసి యింట్లోకొచ్చి వీధిగడపలో కూర్చుండిపోయింది. చీకటిలోనున్న జానకికి దీపపువెలుగులో రాజశేఖరంముఖం స్పష్టంగా కనిపించింది. ఎప్పుడూ సంతోషంగా ఉండే అతని ముఖంలో విచారరేఖలు చూచి దిగాలుపడిపోయింది. క్రమేణా తండ్రి మాట్లాడుతున్న విషయంపై ధ్యాస మరలింది. ఆయన అంటున్నారు: "జరిగినదంతా విన్నాను బాబూ! ఏం చేస్తాం? పోయినవారితో మనంకూడా పోతామా? ఆమె యింతకాలం బ్రతకటం నీ అదృష్టంవల్లే. నిజానికి మీ చిన్నక్కయ్య పెళ్ళికే ఆమె ఏదో అయిపోవలసింది. ఆమె యింకా బ్రతికిఉంటే నీ చదువు కొంతైనా పూర్తిఅయ్యేది. అయితే ఏం చేయదలచుకున్నావు శేఖరం? ఈ ఊళ్ళోనే ఉండదలచుకున్నావా? అక్కయ్యల దగ్గర ఉందామనుకుంటున్నావా? ఇంతకీ ఎక్కడ ఉండదలచుకున్నావు?" అని పరామర్శించారు.

"ఏం చేయాలో తోచటంలేదు మాష్టారూ! అక్కయ్య ప్రవర్తనలు కూడ నాకేమీ అర్థం కావటంలేదు. ఇద్దరూ అమ్మ చచ్చిపోయినప్పుడు వచ్చారుకాదు. అన్నయ్య పరామర్శించి వెళ్ళిపోయాడంతే. అక్కయ్యలు

నామీద 'కొంతకోపం'తో ఉన్నారేమో అనిపిస్తుంది. అమ్మగాని, నాన్నగాని నా కేమీ యిచ్చి వెళ్ళలేదు; ఇల్లు తప్ప ఉన్న దేమీ లేదు. ఇల్లునైనా అమ్మ ఎవరిపేరిటా వ్రాయించలేదు. అమ్మ యిల్లు నా పేరిటే వ్రాయించింది అన్న ఆ రోషంతో అక్కయ్య లెవ్వరూ యిటు తొంగి చూడ లేదు. వాళ్ళకు యింటి మీద నావలె హక్కులున్నాయన్నది నేను కాదనను. సమయం వస్తే యింటిని వా రిద్దరికీ పూర్తిగా వదలివేయడానికి నా కేమి అభ్యంతరము లేదు. అమ్మా నాన్నా నన్ను పేదవాడిగా మిగిల్చివేశారుకదా అని బాధపడను. అక్కయ్య లెవరూ ఆదరించలేదుకదా అని బాధపడను; తోబుట్టువు యిండి కూడ లేనివాడనయ్యానుకదా అని బాధ పడుతున్నా నంతే. నే నిక చదువవదలచు కోలేదు. ఈ ఊరిని విడిచిపెట్టదలచుకో లేదు. ఇక్కడే, ఎక్కడో అక్కడ నాకు తగ్గ ఉద్యోగంకోసం ప్రయత్నిస్తాను. దొరక్కపోదు. నన్ను దీవించండి మాష్టారూ. మీరు దీవిస్తే అపజయమంటూ ఉండదు మేష్టారూ!" అంటూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు రాజశేఖరం.

జానకి గుండె నిండా నీళ్ళు నిండి పోయాయి.

"విచారించకు శేఖరం. జరగవలసింది ఎలాగైనా జరుగుతుంది. నీవు మాత్రం చదువు మానేయవద్దు. కనీసం

ఎస్.ఎస్.ఎల్.సి. అయినా ప్యాసు కాకపోతే లాభం లేదు బాబూ! అటు తరువాత నీ కేదైనా కాస్త మంచి ఉద్యోగం చూస్తాను. ఒక్క సంవత్సరం కష్టాలు భరించు బాబూ!" అన్నా రాయన.

రాజశేఖరం అయోమయంగా చూచాడు. తరువాత ఆయనే అన్నారు: "చదువుకోవాలంటే డబ్బు పట్టుకోవాలి; అది నాకు తెలుసు; నీవు డబ్బుగురించే ఆలోచిస్తున్నా వనీకూడ తెలుసు. నీవు ఏమనుకోకపోతే నే నొకటని చెప్తాను చేస్తావా?"

జానకి మనసు ఉగ్గపట్టుకొని విన్నది.

"చెప్పండి మాష్టారూ?" అన్నాడు రాజశేఖరం.

"నాకు తెలిసిన సెట్టి ఒకాయన ఉన్నాడు. ఆతని దగ్గర పద్దులు రాయడానికి నిన్ను కుదురుస్తాను; నెలకు యిరవై రూపాయలన్నా ఇవ్వకపోడు. దానితో నీవు చదువుకోడానికి పుస్తకాలు కొనుకోవచ్చు. [illegible] భోజన విషయం [illegible] విషయంలో నేను నీ కున్నాను." అన్నా రాయన

"మాష్టారూ!" అన్నాడు శేఖరం.

"అవును నాయనా! సెట్టిగారింటిలో భోజనం చేస్తే తప్పులేదు బాబూ నీవు మా యింటిలోనే భోజనం చేయవచ్చు సందేహించకు" అన్నారు.

"మేష్టారూ!" అన్నాడు రాజశేఖరం. ఆతని కళ్ళలో కృతజ్ఞతాభావం తొణికిసలాడింది. జానకి కన్నుల్లో వెలుగు నిండింది.

ఆ మర్నాడే తండ్రి చెప్పకపూర్వమే అరసోలెడు బియ్యం ఎక్కువ పోసింది వంటకు జానకి.

రాజశేఖరం మాష్టారి సలహా ననుసరించి సూరయ్యసెట్టి కొట్లో పద్దులు రాయడానికి కుదిరాడు. ఆయన్ని యింటి నుండి కదలనీయక ఉదయం లేవగానే బజారు పనంతా చూచేవాడు. [illegible] స్నానం చేసివచ్చి, మాష్టారింటిలో భోజనం చేసేవాడు. సాయంత్రం కొట్టుకు వెళ్ళి పని ముగించుకొని పదు గంటలకు వచ్చేవాడు. ఇద్దరూ కలిసి భోజనం చేసేవారు. జానకి వాళ్ళిద్దరికీ భోజనం వడ్డించేది. మొదట్లో జానకి ముందు [illegible]వాడు రాజశేఖరం. బజారునుండి కూరగాయలు తెచ్చి 'ఇదుగో కూరలు' అనేవాడు జానకి నవ్వు నచ్చేది; [illegible] 'నా పేరు ఇదిగో కాదు' అని. రాజశేఖరం ఏమనాలో తెలీక వెళ్ళిపోయాడు.

రాజశేఖరం, జానకితండ్రి సలహాను అనుసరించే. ఇంటిని రెండు భాగాలు చేసి ఇద్దరక్కయ్యలకు పంచివేశాడు. పరీక్షలు పూర్తయిన వెంటనే, ఇంటిలో ఉన్న వంటసామాను మూడు భాగాలు చేసి రెండువంతులు అక్కయ్యలకు

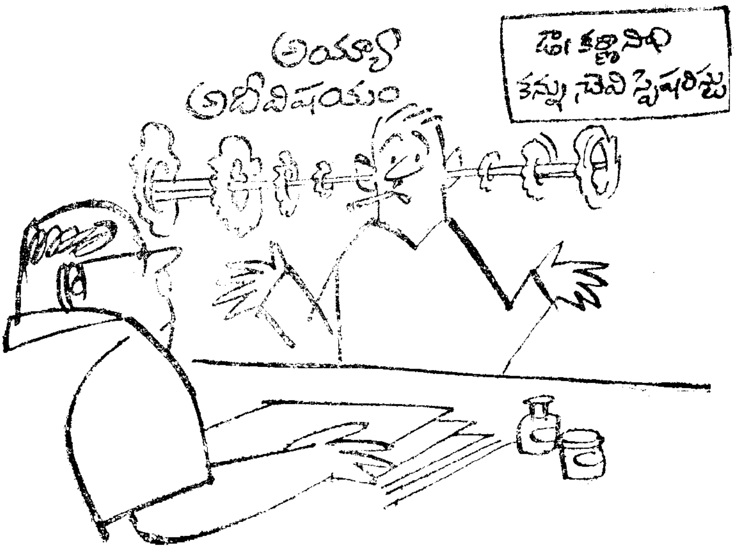

పంపేశాడు రాజశేఖరం. రాజశేఖరం మంచితనాన్ని అర్థం చేసికోలేక 'తాము ఎక్కడ యింటికోసం కోర్టు కెక్కుతామో అని భయపడి యింటిని వాటాలు చేసి పంచేశా' డని బాపగారు వ్యాఖ్యానించిన సంగతి రాజశేఖరంకు తెలియక పోలేదు. మూడువంతులు చేయవలసిన యింటిని రెండువంతులే చేసి ఎందుకు యింటిని వదిలేశాడు అన్న విషయం మాత్రం ఎవరూ గమనించలేదు.

పరీక్ష ఫలితాలు తెలిసినతరువాత మేష్టారి సహాయంతో ఎనభై రూపాయల ఉద్యోగం సంపాదించుకోగలిగాడు. ఏడు రూపాయలు అద్దె యిచ్చి మూడు గదులు గల యింటిని కుదుర్చుకున్నాడు. రాజశేఖరం ఉద్యోగం సంపాదించుకోగలిగినప్పటికీ, మాష్టారింటిలోనే భోజన చేసేవాడు. ఆ కాలంనాటికి అతన యింటిలో వ్యక్తిలా యిమిడిపోయాడు మేష్టారు చేసిన సహాయానికి అతనిలో కృతజ్ఞత నిండిపోయింది. ఆయన చేసి సహాయానికి ఋణం తీర్చుకోవాల కాంక్ష అతనిలో పటిష్ఠమైపోయింది నిజానికి ఆయన ఋణం తీర్చుకు సమయం రానేవచ్చింది. 'ఎవరైనా ఈ లోకాన్ని వీడిపోక తప్ప' దనే సత్యాన్ని ఆయ ననుసరించక తప్పలేదు.

ఆయన మంచంమీద వున్నప్పుడ 'జానకీ!' అంటూ గొణిగారు. "అవును జానకి — నాకు కొడుకన్నవా డుంటే జానకిని నా కోడలిగా చేసికొనుందును నేనుమాత్రం ఏంచేయగల" నన్నట్టు ప

కారు ఆయన చెల్లాయి. ఆత్రుతగా చూచా రయన, చుట్టు మూగిఉన్న అందరి వైపు దీపపు వెలుగులో ఆయన ముఖంలో తారాడే నీలినీడలు చూచాడు రాజశేఖరం జానకి కన్నులలో నల్లని కన్నీరు చూచాడు. అందరి వైపు పరికించి చూచాడు. ఎవ్వరి ముఖాల్లో ఆత్రుత లేదు. రాజశేఖరం ఆయన చేతుల్ని తన చేతుల్లోకి తీసికున్నాడు; "మాష్టారూ! జానకి అంగీకరించితే ఆమెను వివాహ మాడటానికి నా కేమీ అభ్యంతరం లేదు ఈ విధంగానైనా మీ ఋణం తీర్చుకోగలనేమో; ఆమెకు యిష్టంలేనిపక్షంలో ఆమెకు పెండ్లి చేసే బాధ్యత నాదే మాష్టారూ! చింతపడకం," డన్నాడు రాజశేఖరం

జానకి రాజశేఖరం మాటాడిన దానిలో రెండవభాగం చెవుల పడగానే చెవులు గట్టిగా మూసికొంది. జానకి అభిమతం తెలిసిన మాష్టారు "జానకీ! ఈ పెళ్ళి నీ కిష్టమే కదూ!" అన్నారు నెమ్మదిగా మౌనంగా తలూపింది జానకి. నలుగురి యెందు మంచంమీదనుండే యిద్దరి చేతులు కలిపారు ఆ రోజు తెలివారుఝామునే ఆయన ఈ లోకాన్ని వీడిపోయారు.

ఒక మంచిరోజు చూచుకొని అన్నవరం గుడిలో తాళికట్టాడు రాజశేఖరం జానకి మెడలో. అతి నిరాడంబరంగా జరిగిన బీదవాడి పెళ్ళికి జానకి మేనత్త గారు తప్ప రాజశేఖరం పంపునుండి ఎవరూ రాలేదు. అంతేకాకుండ వదిన గారు 'తా దూరక తలేదు, మెడ కొకడోలట అని పలువురితో వ్యాఖ్యానించటంకూడ రాజశేఖరం వినకపోలేదు; విని మౌనంగా వూరుకున్నాడు. సామాన్యుడిగా పరిగణింపబడ్డ రాజశేఖరంకు జానకిని వివాహ మాడటంతో బీదవాడన్న ముద్ర వేయించుకోక తప్పలేదు. బీదవాడైన రాజశేఖరం ఏడురూపాయల అద్దెయింటికి, ఆతని అక్కయ్యలుగాని, ఇంజనీర్లు అయిన బావగార్లుగాని, కాలేజీ చదువులు వంటపట్టించుకున్న వదినగార్లుగాని వచ్చినట్టు ఆ చుట్టుపక్కలవాళ్ళు ఎవరూ, ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. కాని రాజశేఖరం యింటికి వచ్చినా, రాజశేఖరాన్ని 'అన్నా!' అని ప్రేమతో పిలిచినా, నిర్మొషం లేకుండా మాట్లాడి నవ్వించేది సుశీల ఒక్కర్తే. మిగతావారు దారిలో కనపడినాకూడా చాల పని ఉన్నట్టు వెళ్ళిపోతారు.

రాజశేఖ చరిత్ర తిరు వేస్తున్న జానకికి ఒక సంఘటన గుర్తుకు వచ్చి కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి ఒకనాడు రాజశేఖరం ఏదో మంచి సినిమా ఊళో ఆడుతూంటే చూదామని రూపాయిన్నర జేబులో వేసికొని వెళ్ళాడు. సినిమాకు వెళ్ళిన రాజశేఖరం గంటతిరక్కముందే యింటిచేరడం చూచి నివ్వెరపోయింది జానకి. భోజనం చేయకుండా కుర్చీలో

కూలబడ్డాడు జానకి అడగ్గా, మనసులో దాచుకోలేక, 'అంతమనిషి యింతయి' బావురు మన్నాడు రాజశేఖరం. సినిమా టిక్కెట్టు కొని, హాలులోకి వెడుతూంటే, అన్నగారు, నారాయణరావు మిత్రుంతో రూ. 2/– టిక్కెట్టుకు వెళ్ళటం చూచాడట. తన టిక్కెట్టుకూడ రూ 2/–కు మార్చుకొని నారాయణరావు కూర్చున్న చోటుకి వెళ్ళబోతే 'అతనెవరో తెలియ'దన్నట్టు ప్రవర్తించాడట. అది చూచి హాలులో యిక కూర్చోలేక యింటికి వచ్చేశాడట. రాజశేఖరం చెప్పిన వృత్తాంతం విని మనసులో కన్నీరు కార్చింది జానకి.

* * *

వీధిలోంచి యింటిలోకి ప్రవేశిస్తూ హరికేన్‌లాంతరు పెద్దది చేసి జానకి కంటిలో నీరు చూచి "జానకీ! చీకటిలో కూర్చున్నావేం?" అని అడిగాడు.

భర్తరాక గమనించి పూలదండను గిన్నెలో పడేస్తూ, "వెళ్ళినపని ఏమయింది?" అంది ప్రసంగాన్ని మార్చాలనే ఉద్దేశంతో. లాల్చీ తీసివేసి కుర్చీలో కూలబడుతూ; "జానకీ! కొట్టి

అయినసందానికి ఇంకో అయిదువందలూ కలిపి యివ్వడానికి ఒప్పుకున్నాడు. బంగారయ్య రెండుమూడు రోజుల్లో నగలు చేయించి యిస్తానన్నాడు. డబ్బు అధికం కావలసివస్తే శెట్టి సమకుతా నన్నాడు," అన్నాడు రాజశేఖరం.

"చీర సంగతి ఏం చేశారు?" అంది జానకి.

"చీర బుచ్చిశెట్టి తెప్పించి పెడతా నన్నాడు," అని అన్నాడు రాజశేఖరం.

భోజనం చేయడం ప్రారంభిస్తూ, నెయ్యివేస్తున్న జానకి వైపు చూచి, "జానకీ! ఈ విషయం విన్నావా?" అన్నాడు.

"ఏది?" అంది జానకి అయోమయంగా.

"మా అమ్మతమ్ముడు, రాఘవయ్య అనే అత నున్నాడని చెపుతూంటాను, గుర్తుందా? మన పెళ్ళయిన తరువాత కూడ వచ్చాడు మనింటికి. ఆయన ఇవ్వాళ బజారులో కనిపించాడు. సుశీల పెళ్ళికని వచ్చారట. ఆయ నేమన్నాడో తెలుసా? ఏమయ్యా శేఖరం! సుశీల పెళ్ళికి పిలిస్తే 'నా పెళ్ళి కెవరూ రాలేదు, నేను సుశీలపెళ్ళికి రాను పొమ్మన్నావటా' అన్నాడు." అని చెప్పాడు రాజశేఖరం.

"మీ రేమన్నారు?" అంది జానకి.

"నేను మాట్లాడలేదు. నవ్వి ఊరుకున్నాను."

"వా డైనా పిలవలేదని చెప్పలేక పోయారా!" అంది జానకి కాస్త కోపంతో.

"జానకీ! వాడంటే తక్కువై పోయాడని నే నెందుకు తక్కువ కావాలి? జరిగిన దేదీ ప్రతివారికీ తెలియక పోదు. నిజం నిలకడమీదే తెలుస్తుంది. ఇంతకీ వాడు పెళ్ళికి పిలిచినా పిలవక పోయినా 'సుశీల' కోసమైనా పెళ్ళికి వెళతాను. నేను ఏ విధంగా సుశీలను గౌరవించా లనుకున్నానో ఆ విధంగా గౌరవిస్తాను. నాకు వా రెవ్వరితో పని లేదు. వారు మర్యాదలు చేయకపోయినా నాకు పోయే దేమి లేదు. నాకు కావలసిన దల్లా సుశీలపై పెళ్ళిపందిట్లో అక్షంతలు వేసిరావటమే," అన్నాడు.

"అవునులెండి. వాళ్ళతో మనకు పనేముంది! వాళ్ళలాగ మనం పిలవదు. పెళ్ళినా మర్యాదలు చేయరు. అవన్నీ మనం మనసులో ఉంచుకుంటే సుశీల బాధపడుతుంది," అంది జానకి అవ్వగా రలో [illegible] పోస్తూ.

ఆరోజు రాత్రి తనపెళ్ళి ఎంత కష్టంగా జరిగినదీ తలుచుకుంటూ నిద్ర పోయాడు రాజశేఖరం.

2

మర్నాడు ఆదివారం ఉదయం ఎనిమిది గంటల వేళ న్యూస్ పేపరు పక్కింటినుంచి తెప్పించుకొని చూస్తున్నాడు

యువ

రాజశేఖరం మధ్యగదిలో. అరటికాయ చెక్కు తీస్తూ కూర్చుంది జానకి. రెండు మూడుసార్లు భర్తను మాట్లాడించ ప్రయత్నించి, అతని నిశ్శబ్దాన్ని భంగ పరచటం యిష్టంలేక ఊరుకుంది. పేపరుమడిచి చేతులుజాడించుకుంటున్న రాజశేఖరాన్ని చూచి "సుశీల పెళ్ళికి కట్నం ఎనిమిదివేలట!" అంది జానకి అరటికాయ ముక్కల్ని గిన్నెలోని నీళ్ళలో పడేస్తూ.

"కట్నం ఎనిమిదివేలట. లాంఛనాలు అన్నీ కలిపి ఇంకో రెండువేలు యిస్తారట. సుశీలకు కాబోయే భర్త పేరు సుందర్రావట. విశాఖపట్నంలో పని చేస్తున్నాడట. ఏదో పెద్దపనేట. రేపు పెళ్ళివారు వస్తారుట. మన వీధిచివరి మేడలోనే విడిదట!" అని ఏకబిగిని తాను సేకరించిన విషయాలన్నీ ఏకరువు పెట్టేసింది జానకి.

"ఎక్కడ సేకరించావు యిన్ని విషయాలు?" అని అడిగాడు రాజశేఖరం.

పక్కింటి సుబ్బలక్ష్మమ్మగారితో ఎదురింటి రంగమ్మగారు చెప్తూంటే విన్నాను. రేపు సోమవారం. పెళ్ళికూతుర్ని చేస్తారట సుశీలని పెళ్ళి అట్టహాసంగానే జరపా లనుకొంటున్నారట మీ అన్నగారు అతని పెద్దన్నగారూ, చిన్నన్నగారూ కలిసి నిన్ననే వచ్చేశారట; మీ అక్కయ్యలు బహుశా తెల్లవారే వచ్చేసిఉండాలి ఒకసారి వెళ్ళిరా కూడదూ మీ అన్నగారింటికి,'' అంది జానకి చెప్పవలసిన వన్నీ చెప్పేసి, తల

ఎత్తి చూస్తూ. శూన్యదృష్టితో గోడ వైపు తదేకంగా చూస్తున్న రాజశేఖరం కంటి కొలకుల్లో రెండు బిందువులు తొంగిచూడటం గమనించింది జానకి. ఏమి మాటాడాలో తెలియలే దామెకు.

"జానకీ! ఇన్ని విషయాలు ఎదురింటివారికి తెలిసినంతగాకూడ మనకు మాత్రం తెలియకపోవడం వింతకాదూ! విని సంతోషించవలసిన యిన్ని విషయాలు నాకు తెలిస్తే నేనూ సంతోషించనూ? స్వయంగా యింటికి వచ్చి చెప్పాలని ఆంక్ష పెట్టడంలేదు. కనీసం ఒక శుభలేఖపై పది నయాపైసల స్టాంపు అంటించి పడేస్తే అది నాకు చేరదూ? నేను చూచి సంతోషించనూ? నేను ఏమైనా వాడికి పరాయివాడినా? వాడి బాధంతా ఒకటే. రూపాయి నాణేలను విరజిమ్మే వాడి అంతస్థుకి నయాపైసలను లెక్కపెట్టుకొనే నేను సరితూగలేననే. వాడు చదువుకున్నవాడు నేను చదువులేనివాడిని; వాడు డబ్బున్నవాడు, నేను డబ్బులేనివాడిని. బజారులోకి బయలుదేరితే అడుగడుగునా కనపడే డబ్బున్నవారితో తిరిగితే వచ్చే ఘనత నన్ను పలుకరిస్తే వాడి కెలా వస్తుంది? డబ్బుకోసం గౌరవంకోసం, అభిమానించి పలు రించగల తమ్ముడ నే వాడున్నాడన్న సత్యాన్ని గుర్తించలేక పోతున్నాడు!" అన్నాడు రాజశేఖరం. మాటాడుతూంటే అతని గొంతుక బొంగురుపోయింది. జానకి తల వంచుకొని అరటిచెక్క నెమ్మదిగా పోగు చేస్తూ ఉండిపోయింది. కొన్ని క్షణాలు ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు. జానకి నెమ్మదిగా తలఎత్తి "అయితే మీరుకూడ పంతం పడుతున్నారా?" అంది. రాజశేఖరం ఆమె ప్రశ్నకు చకితుడైనాడు. "లేదు జానకీ! నే నెందుకు పంతానికి పోతాను? వాడి ప్రవర్తన చూచి బాధ కలిగి అన్నా నంతే" అని అన్నాడు.

"ఒకసారి బావగారింటికి వెళ్ళిరండి. మనకు లేక, వాళ్ళింటికి వెళ్ళటంలేదు. వాళ్ళింటిమీద కూర్చుని తినడానికి వెళ్ళటంలేదు. బంధుత్వాన్ని తెంచుకోలేక వెడుతున్నారంతే. అదిమాత్రం గుర్తుంచుకోండి వాళ్ళు ఏమన్నా అనగలరు; అంటారుకూడ. అంతమాత్రానికే మాటామాటా పెంచుకొని దెబ్బలాట పెట్టుకోకండి." అంది జానకి.

రాజశేఖరం మౌనంగా లేచి బట్టల స్టాండువైపు వెళ్ళాడు. అన్నగారింటి కెళ్ళిన రాజశేఖరం అరగంటలో తిరిగి వచ్చాడు. జానకి ఏం ప్రశ్నించకుండానే, "అందరూ చాలా 'బిజీ'గా ఉన్నారు. ఎవరికీ నాతో మాటాడటానికి తీరిక ఉన్నట్టు కనుపించలేదు అందుచేతనే వచ్చేశాను కాళ్ళు కడుక్కుంటాను. భోజనం పెట్టేయి." అన్నాడు రాజశేఖరం. జానకి మౌనంగా బావిదగ్గరి కెళ్ళింది.

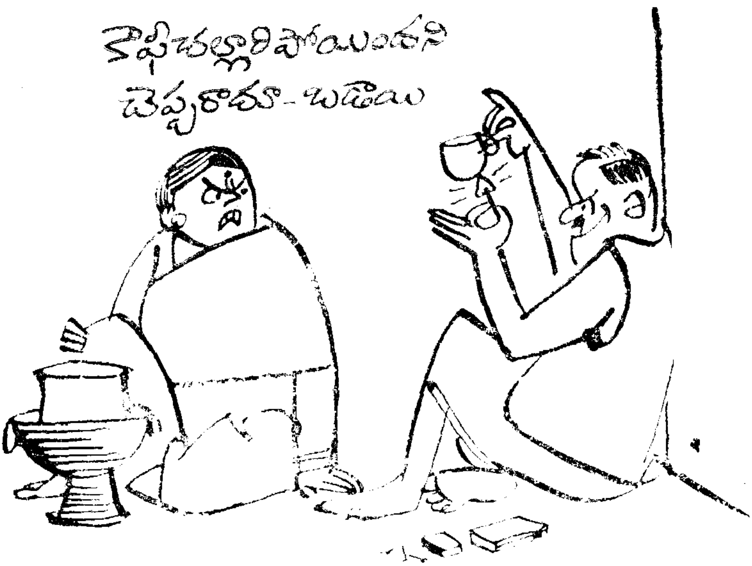

సోమవారంనాడు సాయంత్రం ఆఫీసు నుండి వస్తూనే శేఖరం శెట్టి దగ్గరనుండి పట్టు చీరా, జాకెటుగుడ్డా తీసికొని యిల్లు చేరాడు. ఇల్లు చేరేసరికి రాఘవయ్యగారు కుర్చీలో కూర్చుని జానకితో ఏదో మాటాడుతున్నారు రాజశేఖరం వస్తూనే నమస్కరించాడు ఆయన పలుకరించారు. "ఏమోయి! అల్లు[illegible] నీ సంగతేమీ [illegible]దు. ఊళ్ళో చెల్లెలు పెళ్ళి అవుతూంటే నీవు సమ్మెచేయడం ఏమీ బాగాలేదు. ఇవ్వాళ్ళ నీ చెల్లెలు 'శేఖరం అన్నయ్య రాలేదేం మామయ్యా?' అనికూడ అడిగింది," అన్నారు.

రాజశేఖరం కుర్చీలో చేరగిలపడి, చీరపొట్లం జానకి చేతికిచ్చి "నేను సమ్మె చేస్తున్నానని ఎవరన్నారు? మీరు రావద్దన్నా పెళ్ళి జరిగే రాత్రి వస్తాను. మా చెల్లాయికికూడ ఆ విషయం చెప్పండి," అన్నాడు.

రాఘవయ్యగా రాశించిన సమాధానం రాకపోయేసరికి కాస్త నిరుత్సాహపడి అన్నారు: "పెళ్ళంటే మాటలా? ఎంతపనీ? ఎంతకథా? ఎన్నిపనులో చూచుకోవాలి. నారాయణరావు ఒక్కడూ చూచుకోగలడూ? నీవన్నా కాస్త నాలుగురోజులు సెలవుపెట్టి సాయపడరాదుటయ్యా?" అని

రాజశేఖరంలో సహనం చచ్చిపోయింది.

"మామయ్యగారూ! మీ రింతమంది ఉండగా జరగాల్సినపెళ్ళి నేనొక్కడిని

లేకపోతే ఆగిపోతుందా? జరగాల్సిన దేదీ ఆగిపోదు. నేను వచ్చి ఆయింటిలో కల్ల పెత్తనం చేయకపోయినా సుశీలపెళ్ళి జరిగితీరుతుంది. అయినా ఎవరికీ లేని చింత మీకెందుకు? మీరమాయకంగా అడుగుతున్నారుగానీ మీకు తెలియని దేముంది యిందులో?" అన్నాడు.

"ఆ ఇంటిలో ఉన్నవారి కెవ్వరికీ నీగురించి తెలిసికునే అవకాశం ఉండదు బాబూ! కాని నీతత్వాన్ని తెలిసినవాడిని కాబట్టి నిజాన్ని తెలుసుకో ప్రయత్నిస్తున్నాను,"

రాజశేఖరం తుళుక్కుపడి, "ఈ విషయం మీకెవరుచెప్పారు?" అన్నాడు.

"ఒకరు చెప్పనవసరంలేదు బాబూ! నిజాన్ని తెలిసికోవా లనుకుంటే ప్రతి ఒక్కరికీ తెలుస్తుంది." అన్నాడు రాజశేఖరం మౌనం వహించాడు.

"నే నెందుకు వచ్చానో తెలుసా?" అన్నా డాయన అర్థంకానట్లు చూచాడు రాజశేఖరం.

"ఎవరూ నిన్ను పెళ్ళికి పిలువలేదని నీవు దూరంగా ఉండటానికి వీలులేదు నేనీ పెళ్ళికి నిన్ను, జానకినీ స్వయంగా పిలుస్తున్నాను పెళ్ళి జరిగే నాలుగు రోజులూ నీవక్కడే ఉండాలి." అన్నాడు.

"మీ కందరికీ దూరంగా ఉండాలి పెళ్ళికైనా రాకూడదు, అని నేననుకునే వాడినైతే ఈ ఏర్పాట్లు అన్నీ ఎందుకు చేస్తాను. జానకీ! కాశీతంబోళ్ళం మామయ్య కియ్యి మీ రెవరు రావద్దన్నా పెళ్ళి జరిగే రాత్రి ముహూర్త సమయానికి వస్తాను." అన్నాడు చీరపొట్లం అతని చేతి కిస్తూ.

"అదేమిటీ? పెళ్ళింకా రెండురోజు లుంది. ఈ రెండురోజులూ నీవక్కడే ఉండాలి," అన్నా డాయన చీర చూస్తూ.

"క్షమించు మామయ్యా! నేను రాలేను; నన్ను బలవంత పెట్టవద్దు. పెళ్ళికి వస్తాననిమాత్రం సుశీలతో చెప్పండి" అన్నాడు.

రాఘవయ్యగారు రాజశేఖరాన్ని ఏమీ అనలేకపోయారు.

3

సుశీల పెళ్ళికి ఏర్పాటన్నీ చాల ఆర్భాటంగా చేశారు నారాయణరావుగారు. మగపెళ్ళివారి తరపునుండి సుమారు ఏభైమంది వచ్చారు. ఆడపెళ్ళివారి తరపున సుమారు ఏభైమందీ ఉన్నారు. అందరికీ నారాయణరావు తన యింటి పక్కగా రెండిళ్ళలో విడుదులు ఏర్పాటు చేశాడు. ప్రతిఒక్కరికీ [illegible] జరపడానికి తన బలగాన్ని వినియోగించాడు. పెళ్ళి ఏర్పాట్లు చేయడంలో ఆయనకు ఊపిరి పీల్చుకోడానికికూడా తీరికలేకుండా పోయింది. పేకాటరాయుళ్ళు అంతా ఒకచోట విడిదిచేస్తే, కబుర్ల రాయుళ్ళంతా ఒకచోట చేరారు. రేడియోపాటలు, సినిమాకబుర్లు, పెద్ద అనుభవాలు ఆ

ఇంటిగోడల్లో ఇమిడిపోయాయి. ఆ యింట సుశీలా, రాఘవయ్యగారూ తప్ప ప్రతిఒక్కరూ కాలాన్ని హాయిగా గడుపగలిగారు.

నారాయణరావుగారి భార్య సావిత్రీదేవి ఒక పెళ్ళి చేయడంలో గల అనుభవాన్ని పొందుతున్నారు. పెళ్ళిమాట్లాడానికి వచ్చిన బంధువర్గమంతా, వాళ్ళు, వాళ్ళపిల్లలు, వారినగలు, వారిహోదాలు, వారిచీరలు, మొదలైనవాటిని గురించి యితరులకు వెల్లడి చేసికోడానికే కాలం సరిపడటం లేదు ఇక పెళ్ళిపనులు చూడటానికి వారి కేం వీలవుతుంది? బంధువర్గపు విముఖత రాఘవయ్యగారి కేమీ నచ్చలేదు.

పెళ్ళి జరిగే ఉదయంనుండి ఆర్భాటంగా సన్నాయిమేళాలు. సినీమాపాటలు మైకులోనుండి వెలువడి గాలిలో ప్రయాణించి రెండువీధుల అవతల నున్న రాజశేఖరం ఇల్లు చేరాయి. ఉదయంనుండి రాజశేఖరానికి మతి మతిలో లేదు. కాఫీ నోటికి పోలేదు. ఏ పనీ చేతగాలేకపోయాడు. మైకులోనుండి వస్తున్న పాటలు అతన్ని హేళన చేస్తున్నట్టు తోచిందాతనికి. సెలవు పెడదామనుకున్న రాజశేఖరం నాలుగుమెతుకులు కతికి ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు. జానకి ఆతని ప్రవర్తన చూస్తూ ఏమనలేకపోయింది. తానుకూడ నాలుగుమెతుకులు నోట్లో పడేసికొని చేయి కడిగేసికుంది.

'కాలంయొక్క వేగ మెంత?' అని ఎవరన్నా ప్రశ్నిస్తే అది పిచ్చిప్రశ్న అనిపిస్తుంది నిజానికి ఒక సెకను ఒక సెకను కాలం ప్రయాణిస్తుంది; గంట, గంటకాలమే ప్రయాణిస్తుంది. కాని అది అన్నివేళలా సరికాదు. ఒకరికి, ఒకప్పుడు ఒకగంట ఒక సెకెనుకాలం గడిచినట్టు గడిచిపోతుంది. అదేవ్యక్తికి వేరొకప్పుడు ఒక సెకెనే, ఒకగంట అనిపించవచ్చు ఇదిమిత్థంగా కాలం యొక్క వేగం 'ఇంత' అని ఖచ్చితంగా ఏవరూ చెప్పలేరు. అంతే అనుకుంది జానకి. ఆరోజు ఒకయుగంలా గడిచిందామెకు.

సాయంత్రమవుతూండగా, ఆఫీసు నుండి పీక్కుపోయిన ముఖంతో వచ్చాడు రాజశేఖరం. భర్తకు ఎదురు వెళ్ళి జానకిచేతికి గాజులపొట్లం, జాజిపిందెల నెక్లస్ పెట్టి యిచ్చి మౌనంగా పెరటిలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

రాజశేఖరానికి కాఫీ యిస్తూ "ఎంత అయిం. ఖర్చు?" అంది జానకి.

"పద్నాలుగు వందలు. నూరురూపాయలు మిగిలితే నధూవరు లిద్దరికీ ఉంగరాలు తీసికున్నాను." అన్నాడు.

రాత్రి శోభనం చేశా ననిపించాడు రాజశేఖరం. ముహూర్తానికి ఒకగంట ఉందనగా బయులుదేరాడు రాజశేఖరం ఇంటినుండి జానకిని తీసికొని తనకున్న వాటిలో మంచిబట్టలు వేసికొని ముస్తాబయ్యాడు; జానకి తనకున్నవాటిలో మంచి చీర తీసికొని ముస్తాబయింది. పెళ్ళినాడు

మేనత్త యిచ్చిన వెండిపళ్ళెంలో రాజశేఖరం కొన్న పీర, జాకట్టుగుడ్డ, పసుపు కుంకం, అరటిపళ్ళు పెట్టి బయల్దేరింది.

పెళ్ళిపందిరి సమీపించారు జానకీ శేఖరులు. కలకల్లాడే పందిరిలోకి వచ్చే వారందరనీ ఆహ్వానిస్తున్నాడు నారాయణ రావు అన్నగారు వాళ్ళతో ఏదో కులాసాగా మాట్లాడుతున్నారు నారాయణరావుగారు మరదళ్ళు వచ్చేవారందరికీ గౌరవంగా స్వాగతం చెప్పుతున్నారు. పందిరినిండా రంగురంగుల రకరకాల, టెర్లిన్, డెక రాన్, సాటిన్ చీరలు, వల్లెవాటులు, రక రకాల బుష్‌కోట్లు రాజశేఖరానికి కను పడ్డాయి. రాజశేఖరంగుండె దడదడ లాడింది. ముందుకి వెడదామా, వద్దా? అన్న సందిగ్ధంలో పడ్డాడు శరీరంలో ఎక్కడలేని నీరసం ఆవహించింది ఒంటి నిండా చెమట పట్టేసింది యాంత్రికంగా ముందు కెడుతున్న రాజశేఖరానికి, అతన్ని చూచి ఎదురువచ్చే రాఘవయ్య గార్ని చూడగానే ఎక్కడలేని ఉత్సాహం వచ్చింది రాజశేఖరాన్ని చూడగానే మహా నందమైంది రాఘవయ్యగారికి "రావయ్యా! అల్లుడూ! రామ్మా జానకీ! రండి రండి," అంటూ లోనికి ఆహ్వా నించారు పందిట్లోఉన్న బంధువర్గానికి 'ఈ అల్లు డెవరో' తెలియలేదు వారి కంతగా తెలిసికోవా లనిపించనూలేదు రాఘవయ్యగారు వారిద్దర్నీ తనగదికి తీసికొనివెళ్ళారు. "ముహూర్తాని కింకా అరగంట వ్యవధి ఉంది. చెల్లాయి ని చూస్తావా! పద." అంటూ రాజశేఖరాన్ని జానకినీ సుశీలఉండే గదివైపు తీసికొని వెళ్ళా రాయన. దారిలో నారాయణరావు కనపడి, "వచ్చావా? రావేమో అనుకు న్నాను. ఉండు. పనిచూచుకొని వస్తా." నంటూ పందిట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు.

సుశీలచుట్టూ, ఆమెవదినగార్లు, అక్క గార్లు చేరి ముస్తాబైన సుశీల కేమేమో అలంకారాలు చేస్తున్నారు. సుశీల, జాన కినీ రాజశేఖరాన్నీ చూచింది. అందరి మధ్యనుండి సుశీల లేచివచ్చి జానకిని "వదినా!' అని పలుకరించింది "ఇంత కాలానికి దయకలిగిందా అన్నయ్యా!" కన్నీళ్ళు పెట్టుకొని "దీవించన్నయ్యా!" అంటూ రాజశేఖరం, జానకీల ముందు వంగి నమస్కరించింది సుశీల.

'మా దీవెనలు ఎప్పుడూ ఉంటాయి సుశీలా! ఈ శుభసమయంలో కన్నీళ్ళు పెట్టుకో కూడదమ్మా!'' అన్నాడు రాజ శేఖరం.

''సుశీలా నీవు ఈ చీర కట్టుకోవా లని మీ అన్నగారు తెచ్చారు కట్టుకోమ్మా" అంటూ జానకికళ్యాణ తిలకం క్రింద చిన్న బొట్టుపెట్టి 'పసుపుకుంకుమ ఉన్న పళ్ళెం చేతి కిచ్చింది జానకి

సుశీల మనసులో ఆనందం పరవళ్ళు తొక్కింది చుట్టూ ఉన్న స్త్రీలలో గుసగుసలు చెలరేగాయి అన్నీ కాకపోయినా కొన్నయినా జానకి చెవిని పడ్డాయి.

"ఏం చీరమ్మా అది?'' అంది పెద్ద బావగారి భార్య లక్ష్మి

పెర్లిన్ కాబోలు! ఈయన గారు స్వయంగా తయారు చేయి చి ఉంటారు!" అంది రెండో తోడి కోడలు రాధ.

"ఇంతకీ ఎవరుపిలివారట ఈ పెళ్ళికి?" అని ప్రశ్నించిందో ముత్తైదువ.

"ఉండదర్రా, వాళ్ళేదో కష్ట సుఖాలు చెప్పుకుంటున్నారు. వినండి." అనికసిరిందొక యిల్లాలు

"ఇక ఈ యింటిలో మకాం వేస్తారుకాబోలు,'' అంటూ బెంగపడిందొక శ్రేయోభిలాషిణి

''సుశీలా! ఏం చేస్తున్నావమ్మా అక్కడ? ముహూర్తంకి టైము ఔతోంది పద. పద. దా'' అంటూ నారాయణరావుగారిభార్య సుశీలను లోనికి తీసికెళ్ళింది.

అన్నయ్యా వదినా! ఇద్దరూ భోజనం చేసి వెళ్ళండి.' అంది సుశీల వెళ్ళబోతూ

"వచ్చి వాళ్ళు భోజనం చేయకుండా వెడతారా నీ పిచ్చిగాని. పద, పద." అని తీసికెళ్ళారు సావిత్రీదేవి సుశీలను

అంతా గొల్లున నవ్వారు రాజశేఖర, జానకీ వెనుదిరిగారు రాఘవయ్యగారు మౌనంగా ముందుకు సాగారు.

జానకీ, రాజశేఖరములవైపు చూచి వీళ్ళ ప్రవర్తన ఎప్పుడూ ఇంతేనాబూ! విచారించకు,'' అన్నా రాయన

ఇద్దరూ రాఘవయ్యగారి గదిలో కూర్చున్నారు వాళ్ళకు పెళ్ళిమంటపం బాగా కనిపిస్తూంది ఆ గదిలోంచి పెళ్ళి పందిరిలో అంతా ఆసీను లయ్యారు. పురోహితులు పెళ్ళిమంటపం దగ్గర ఏవేవో ఆదేశా లిస్తున్నారు మగపెళ్ళి వారిని, పెళ్ళికొడుకుని పెళ్ళిపెద్దలు

బ్యాండుమేళాలతో ఎదురేగి తెచ్చారు. పెళ్ళికొడుకు పెళ్ళిపీటమీద ఆసీనుడయ్యాడు. పురోహితులు చెప్పిన ప్రకారం చేస్తున్నాడు. రాజశేఖరం పెళ్ళికొడుకు వంక చూచి జానకివైపు తిరిగి చూచాడు. జానకి నిశ్చలంగా పెళ్ళితంతు చూస్తోంది. రాజశేఖరానికి గతం గుర్తుకొచ్చింది. 'బీదవాడి పెళ్ళికీ, గొప్పవాడి పెళ్ళికీ ఏమిటి తేడా?' అని ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఎదుట ఏమి జరుగుతోందో అతనికి తెలియటంలేదు. 'పెళ్ళికూతుర్ని గౌరి గంపలో తెచ్చే వేళ్ళయింది. పదండి పందిట్లోకి,' అంటూ యిద్దర్ని పందిట్లోకి పంపేసి, అంగవస్త్రం నడుముకు బిగించి ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు రాఘవయ్య. రాజశేఖరం ఒక స్తంభాని కానుకొని నిలబడ్డాడు. అతని ప్రక్కన నిలబడింది జానకి. పెళ్ళిమంటపం వారికి కాస్త దూరంలోనే ఉంది. పురోహితుడు "పెళ్ళికూతుర్ని తీసికురండి. వేళ అయిపోతోంది," అంటూండగా రాఘవయ్యగారు గంపలో కూర్చుండబెట్టి సుశీలను తీసికొచ్చారు. సుశీల తలవంచుకొని కూర్చున్నది. పెళ్ళి మంటపానికి సమీపంలో కూర్చున్న సుశీల కాబోయే అత్తగారు, సుశీల సమీపానికి వెళ్ళి, నారాయణరావును పిలిచింది నారాయణరావు రాగానే. "చూడబ్బాయీ! అమ్మాయిని గౌరిగంపలో తెచ్చారు, బాగానే ఉంది. గౌరి గంపలో అమ్మాయి కూర్చున్న క్షణంనుండీ మా పిల్లగానే మేము లెఖ్ఖపెట్టుకోవాలి. అందుకనే కష్టమో నిష్ఠూరమో ముందే చెప్పేస్తున్నాను. పిల్లకు నగలు మీ రెప్పుడో పెడతానంటే సరి కాదు. మీ రేం పెట్టేసినా ఇప్పుడే పెట్టేయాలి. మీరు పెట్టినవాటిని బట్టే ఉంటుంది మేము పెట్టేదీనూ," అన్నారామె. అంతమందిలో మాటాడటానికి జంకాడు నారాయణరావు. "మేము పెట్టిన నగలు పెట్టనే పెట్టాం. ఇంకేంటి మీ రనేది?" అన్నాడు చివరికి తెగించి.

"అయితే మీరు పెట్టే నగలు యివేనా? ఇక అమ్మాయి కేమీ పెట్టరూ?" అందామె బుగ్గలు నొక్కుకుంటూ.

"ప్రస్తుతాని కింతే," అన్నాడు నిశ్చయంగా నారాయణరావు.

"అయితే ఎప్పుడో పెడతానంటారు; అంతేనా? వీల్లేదు; ఒరేయి అబ్బాయి! చూస్తావేం? మన తాహతుకి తగని వాళ్ళతో సంబంధ మేమిటి?" అందామె.

పెళ్ళికొడుకు ఏంచేయాలో తెలీక లేచి నిల్చున్నాడు.

రాఘవయ్యగారు: "బాబూ పందిట్లో వాళ్ళతో విరోధంపడటం బాగుండదు. నీ కున్నవేవో, మీ ఆవిడవో, వదినగార్లవో, అక్కయ్యలవో పెట్టించేయి: తరువాత చూచుకుందాం." అన్నారు నారాయణరావుతో.

నారాయణరావు ఆడవారివైపు దృష్టి సారించాడు. ఎక్కడా చలనం లేదు.

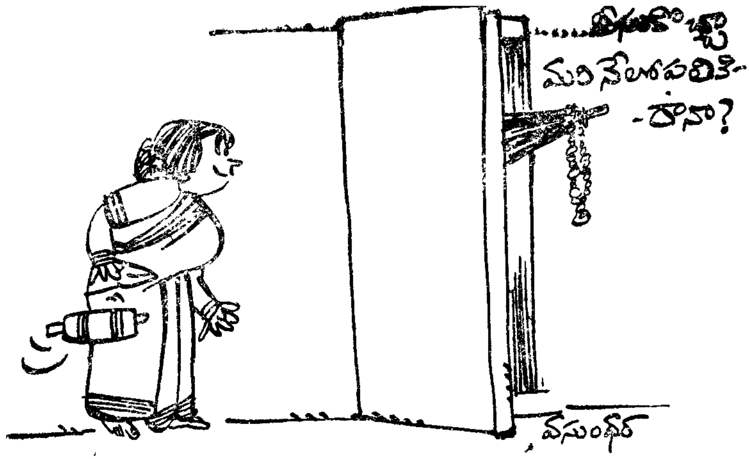

నారాయణరావు భార్యవైపు చూచారు ఆమె మూతి ముడిచింది. మిగతావారు మెడనిండా చీరకొంగు కప్పుకున్నారు.

"ఇంకా చూస్తావేంరా అబ్బాయి! లే" అందామెగారు.

''ఆగండి!'' అన్నాడు రాజశేఖరం ముందుకు నడుస్తూ; జానకి ఆతన్ని యాంత్రికంగా అనుసరించింది.

''గౌరిగంపలో కూర్చుంటేనే మీ పిల్ల అయిపోయిందన్నారు. ఇప్పుడు ఈ సంబంధం వద్దంటున్నారు. మీ మాటలు మేమెలా అర్థం చేసికోవాలి. మీ కేమైనా కావలసివుంటే యింతకు ముందే అడగాల్సింది. అంతేగాని పెళ్ళి పందిట్లో నలుగురిమధ్యన ఏమిటీ గందరగోళం,'' అన్నాడు రాజశేఖరం.

"భళా!" అన్నారు పెళ్ళిపెద్దలు.

నాయనా! నీ వెవరో నాకు తెలియదు; నీతో వాదించడానికి మేము రాలేదు. రా! రా! అబ్బాయి. లేచిరా!'' అందామె.

"ఆగండి, మీతో వాదించడానికి నే నెవరో కాదు. సుశీల నా చెల్లెలు. మీరు లేచిపో నవసరంలేదు," అని జానకిచేతికి గాజులపొట్లం యిచ్చాడు రాజశేఖరం. జానకి పెళ్ళిమంటపంలో పళ్ళెంలోవున్న కుంకుం తీసికొని సుశీలదగ్గరికి నడిచింది. అంతా నిశ్శబ్దత ఆవరించింది. జానకి సుశీల నుదిటిన బొట్టుపెట్టి, కుడిచేతికి రెండుగాజులు, ఎడమచేతికి రెండు గాజులను తొడిగింది. అందరిదృష్టులు బంగారుగాజులను తొడుగుతున్న చేతి మట్టిగాజులపైనే నిలిచాయి. ఆ క్షణం. గాజులశబ్దంతప్ప యింకేమీ వినిపించలేదా పెళ్ళిపందిరిలో. రాజశేఖరం పెట్టి తెరచి నెక్లెస్ తీశాడు. జానకి అతనిచేతిలో నెక్లస్ అందుకొని సుశీల వెనుకకు వెళ్ళి సుశీల మెడలో నెక్లెస్ పెట్టింది. ఆమె

వెనుకకు తిరుగుతూండగ, ఆమె మెడలో, మెరసిన నల్లపూసలదండపై అందరిదృష్టులు నిలిచిపోయాయి. సుశీలలో దుఃఖం కట్టలు తెంచుకుంది. రాఘవయ్యగారి కళ్ళలో కన్నీరు మెరిసింది. నారాయణరావు కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా చూచాడు రాజశేఖరంవంక.

"ఇంకా మీకు అభ్యంతరమా?" అన్నాడు రాజశేఖరం.

"నా కభ్యంతరం లేదిక," అందామె.

రాజశేఖరం సుశీలచేతికి ఉంగరం తొడిగి "పెళ్ళయిన తరవాత మీ ఆయన చేతికి పెట్టు." అని రెండో ఉంగరం యిచ్చాడు. సుశీల అప్రయత్నంగా చేతులు జోడించి వంగి నమస్కరించింది ఇద్దరికీ. జానకి ఆమెను తీసికొని పెళ్ళి మంటపంలోనికి వెళ్ళింది.

మంగళసూత్ర ధారణం అయిపోయింది. రాజశేఖరం, ఇద్దరిమీదా అక్షింతలు జల్లి, స్వేచ్ఛగా ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు.

అనుకోనివిధంగా దేవుడు తనకొక మంచి అవకాశాన్ని కలుగజేసినందుకు రాజశేఖరం దేవుడికి మనసులో జేత లర్పించాడు.

"వచ్చినపని అయిపోయింది." అన్నాడు రాజశేఖరం.

"పదండి," అంది జానకి.

పెళ్ళిపందిరి దాటి వస్తున్న రాజశేఖరం "బాబూ, రాజశేఖరం," అన్న పిలుపు విని వెనుదిరిగాడు జానకితో.

"ఎక్కడికి బాబూ! భోజనం చేయకుండా పోతారా?" అన్నాడయన నావేదన్తో.

"మామయ్యా! వచ్చినపని అయిపోయింది. మమ్మల్ని బలవంతపెట్టకండి! క్షమించండి." అంటూ ముందుకు సాగాడు రాజశేఖరం, జానకితో.

రాఘవయ్యగారు వెనుదిరిగేసరికి, సుశీల, సుందర్రావు గబగబా వస్తూ కనిపించారు. వారి వెనుక నారాయణ రావు పరిగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు.

"మామయ్యా! తమ్ముడేడీ?" అన్నాడు నారాయణరావు.

"వెళ్ళిపోతున్నా," డన్నా రాయన.

"ఆపండి మామయ్యా!" అంది సుశీల సుమారుగా ఏడ్చే కంఠంతో.

"వాడి నెవరూ ఆపలేరమ్మా! వాడు రాజశేఖరుడు. అంతస్థులను అడ్డుపెట్టుకొని అనురాగాభిమానాల గుర్తించలేని మీ అన్న వదినలలాంటివాళ్ళ సంకుచిత దృష్టికి రాజశేఖరుడూ, జానకీ అందరమ్మా! ఎన్ని యిలాంటి సంఘటనలైనా డబ్బుతో ఆటాడేవారిలో మార్పు తేకండా ఉంది; అదే తమాషా!" అన్నా రాయన.

"సుశీలా! రేపు తప్పక వారిద్దరి ఆశీర్వాదం పొందాలి." అన్నాడు సుందర్రావు.

నారాయణరావు కళ్ళలో నీళ్ళు నిలిచి, జారిపోయాయి.